

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

571 ק"ס ויפא תשפ"ג י"א ט"ז אב תשפ"ג
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: מדוע קיבל יצחק אבינו נשמה מסטרא דנוקבא?

ובזה יובן לשון הפסוק שאמרה: "אחרי בלותי היתה לי עדנה", שהיה לה לומר 'תהיה לי עדנה'. ולהנ"ל יובן שפיר, דאמת הדבר שכבר ראתה שחזרה לנערותה, אך כוונתה היתה אחר שהיא בלבד חזרה לנערותה ולא הוא, אם כן יהיה הבן מסטרא דנוקבא ולא יוליד, וזהו שאמרה: "ואדוני זקן", וא"כ לא תצא מחשבתם הרצויה לפועל, כי כל כוונתם היתה שיולידו בן שתצא ממנו האומה הישראלית, והבן שיולידו מבשורה זו הלא לא יוליד. והגם שהיתה מצפה ובוטחת שיקוים מאמר השי"ת ותלד בן שיצא ממנו אומה הישראלית, אבל הבן שיצא מבשורה זו הלא לא יוליד, אם כן היתה ההבטחה לצחוק בעיניה ולא נחשבה לכלום אצלה.

ומסביר השם משמואל (וירא, תרפ"א) מדוע היה צורך להקדים ולתת ליצחק נשמת דנוקבא בתחילה וז"ל: ויש להמתיק הדברים עוד יותר, דהנה מה שנולד יצחק מסטרא דנוקבא והוצרך שישגי אח"כ בעת העקידה נשמת דכורא, הגדנו הטעם על פי מה שכתב האריז"ל, כי הנשמות הגבוהות אין החיצונים מניחין אותן לעלות מהם, וכשמגיע זמן היציאה מהם העיצה היא ע"י זיווג פגום, שאז חושבין הם שבדאי יקלקל מעשיו ויחזור להם עוד יותר פגום, וזה היה אברהם טהור מטמא - שתרח בא על אשתו בימי נדתה, ומזה הזיווג נולד אברהם.

והנה יצחק שנולד מאברהם ושרה, זיווג בתכלית הקדושה, ושיצאה ממנו האומה הישראלית בודאי היו כוחות החיצונים מתכוונים לעשות כל טצדקי שלא להניח להוציא נשמת יצחק מביניהם, מה גם שהיה להם מקום קטרוג שיצא ממנו עשו הרשע, על כן היתה העצה שיוולד מסטרא דנוקבא שלא יהיה ראוי להוליד, ושוב לא יהיה להם מקום לקטרוג, ועוד שבאם לא תצא ממנו האומה הישראלית, לא יהיו מתאמצין כ"כ למנוע את לידתו, על כן נולד מסטרא דנוקבא. ואח"כ בעת העקידה לא היו יכולין למנוע את הנשמה מסטרא דכורא, שאז היו כל הכוחות החיצונים קשורים, וכבמדרש כל מה שהיה אבינו אברהם עוקד את יצחק בנו מלמטה, היה הקב"ה כופת את שריהם מלמעלה וכו', וכשריהם היו קשורין ממילא גם כל כוחות החיצונים אז איבדו כל כוחותיהם, וכמאמר הזוה"ק בפסוק "ויסר את אופן מרכבותיו" עיי"ש, ע"כ אז יצאה לאור השגת נשמת יצחק מסטרא דכורא. עכ"ל.

אלא שבדברי האור החיים הקדוש מצינו טעם אחר מדוע הוצרך יצחק לקבל נשמה מסטרא דנוקבא.

אנחנו בתפילת 'ברוך שמה' אומרים: "ותיהב לי בנין דכרין דעבדין רעותך", מהו "בנין דכרין"? כמו כן הגמרא אומרת בכמה מקומות (פסחים סה. קידושין פב: ב"ב טז: סנהדרין ק:) מביאה: "אשרי מי שבניו זכרים או לו למי שבניו נקבות".

נמצא כי שייך שיהיה "בנים" עם נשמות של נקבות. והם נקראים "בנים נקבות".

והנה בא החיד"א בספרו דבש לפי (מערכת ש' אות י"ט) ומביא בשם האר"י כי כשנולד יצחק אבינו הוא נולד עם נשמה מסטרא דנוקבא עד לזמן העקידה וז"ל: שרה אמנו ע"ה כשהולידה את יצחק אבינו ע"ה באה לו נשמה דנוקבא, וקודם עקידה היה דבוק בשרה שהיה להם נשמה אחת. ומזה הטעם, כאשר פרח נשמתו ממנו, מתה ג"כ שרה מטעם זה, שהיה להם שורש אחד וכו'. ואברהם אבינו ע"ה גם הוא ידע זה, ולכן "ויבא אברהם לספוד לשרה", דעל מנת כן בא, דכשפרחה נשמת יצחק, ידע ששרה תמות. ואפשר לרמוז ותמת שרה וכו' "ויבא" ר"ת: ונשמת יצחק בתוך איל, שהכל שרש אחד ולזה יבא אברהם וכו'. ע"כ.

בזה מסביר בספה"ק שם משמואל (וירא, תרע"ב) את תגובתה של שרה אמנו לבשורת הלידה "ותצחק שרה", מדוע באמת צחקה שרה ולא האמינה וז"ל: להבין הלא ראתה שחזרה לנערותה, ועוד הלא אי אפשר שלא אמר לה אברהם הנבואה שנאמרה לו שלא יקרא את שמה שרי, והוכרח לומר לה כל הנבואה שנאמר בה "ונתתי ממנה לך בן".

ונראה, דכשנסתכל בכתובים נראה, שיש שינוי בין ההבטחה שבסוף פרשת לך לך לבשורת המלאך, דשם נאמר "וגם נתתי ממנה לך בן", מיוחס לאברהם, עוד שם "שרה אשתך תלד לך בן", עוד שם "אשר תלד לך שרה", ובבשורת המלאך נאמר: "והנה בן לשרה אשתך" מיוחס אחריה.

והענין מבואר בזוהר הקדוש, שכל שהוא מצד הנוקבא אינו מוליד, ובאמת יצחק אבינו היה מצד הנוקבא ולא היה ראוי להוליד, אך ע"י העקידה שפרחה נשמתו, חזרה אליו נשמה מצד הדכורא, כל זה מבואר בזוהר הקדוש.

והנה ענין העקידה לא היה נודע אז, ובכן שפטה שרה שמחמת שהבן יהיה מצידה לא יוליד, אם כן אינה מקוימת הנבואה ששמעה מאברהם שאמר הקב"ה (י"ז, ט"ז): "וּבְרַכְתִּי אֶתְּךָ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וּבְרַכְתִּיךָ וְהִיְתָה לְגוֹיִם מְלֻכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יְהִי". על כן צחקה על הבטחת המלאך ולא היתה בעיניה כלום.

אלא שבתחילה מסביר האור החיים הקדוש את דברי המלאך שאמר לאברהם אבינו לשון כפולה: "שוב אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן" וז"ל: טעם כפל שוב אשוב גם אומר תיבת והנה, יכוין לומר על דרך אומרים ז"ל, כשנולד יצחק לא היה ראוי להוליד כי בא מסטרא דנוקבא, ובמעשה העקידה זכה לנפש הראויה להוליד. והוא שרמז במאמר המלאך "שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה", פירוש מסיטרא דנוקבא, ודייק לומר "והנה" פירוש המזדמן קודם הוא גדר זה. ואמר "אשוב" פירוש פעם שניה ישוב אליו, פירוש לבחינת אברהם שהוא עלמא דדכורא, וזה היה בעקידה דכתיב (כ"ב, י"א) "ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו'" והם ב' פקידות, פקידה אחת, שיהיה בעולם יצחק. שניה, שתהיה לו נפש היולדת. וטעם שעשה ה' ככה לסיבת אומרו: "לו ישמעאל" (לעיל י"ז, ט"ז), וכמו שכתבתי שם ויש סודות. עכ"ל.

ושם כתב האור החיים הקדוש (לך לך י"ז, ט"ז) לבאר מדוע קיבל יצחק נשמה מסטרא דנוקבא וז"ל: כי ה' הקפיד על שאמר אברהם "לו ישמעאל יחיה לפניך", שבחר בישמעאל. ואפשר כי זה היה סיבה שניתן לו יצחק מסטרא דנוקבא, והוא אומר שרה יולדת, ונצטער הרבה מצד זה כשעקד אותו על גבי המזבח, כי על ידי העקידה ניתנה לו הנפש היולדת ונולדה לו אז רבקה בת זוגו. עכ"ל.

הרי לנו כי הוצרך יצחק אבינו לקבל נשמה מסטרא דנוקבא, מחמת ברכתו של אברהם את ישמעאל: "לו ישמעאל יחיה לפניך", כדי שיצטרך אברהם אבינו לעבור את צער העקידה.

בדרך זו מבאר רבי שמעון לביא בפירוש כתם פז על פרשת נח (דף ס"ו) מה שלא מציינו בכל התורה שנאמר "יצחק יצחק", בשונה משאר האבות שעליהם נאמר "ויאמר אברהם אברהם" (בראשית כב, יא) וכן "ויאמר יעקב יעקב" (בראשית מו, ב). כי הם שמותיהם הוכפלו כנגד רוחם בעולם הזה ורוחם בעולם הבא, ואילו יצחק לאחר העקידה היה כבר בחייו 'בן עולם הבא' והיתה לו רק רוח אחת, לכן לא נכפל שמו.

אומר האור החיים הקדוש (כ"ב, כ"ג) שלכן רק לאחר העקידה מסופר על לידת רבקה, וכס מקדימה התורה ואומרת לפני שמספרת לנו על לידת רבקה: "ויהי אחר הדברים האלה" כדי לקשר את סיפור העקידה ללידת רבקה וז"ל:

'טעם סיפור זה, גם טעם אומרו 'אחרי הדברים', כי אין לו קשר לידת האמורים מצד מה שקדם זה, הוא להודיע, שנולדה רבקה בת זוגו של יצחק. וטעם עד עתה ולא קודם, כבר הקדמנו כי היה מסטרא דנוקבא ולא היה לו דכורא עד אחר העקידה שנתעברה בו נפש הזכר, אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם וגו' ובתואל ילד את רבקה וגו', זה הוא עיקר הסיפור. ע"כ.

בדרך זו כתב רבינו יוסף חיים בדרשות בן איש חי (פרשת תולדות) וז"ל: "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" דקדוק הכפל ידוע.

ונ"ל בס"ד ע"פ מה שכתב רבינו האר"י ז"ל, דיצחק אבינו ע"ה כשנולד באה לו נפש מסטרא דנוקבא, לכן אמר "והנה בן לשרה אשתך", שייחסו לשרה הנקבה ולא לאברהם שהוא דכורא. ולכן לא היה ראוי להוליד. ולכן לא נולדה בת זוגו. אך בעת העקידה פרחו נשמתו ובאה לו ע"י אברהם אבינו ע"ה נשמה מסטרא דדכורא ואז ראוי להוליד.

ולכן אותה עת נולדה בת זוגו שהיא רבקה, כמו שנאמר "ויהי אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר וכו' ובתואל ילד את רבקה וכו'".

ובזה פרשתי בס"ד רמז נכון בפרשה הקודמת בפסוק: "ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדוני ותקח הצעיר ותתכס".

והיינו, דיודע כי נשמה שהיא מסטרא דדכורא היא מן אות יר"ד דשמה קדישא או מן אות וא"ו כי שניהם סוד

דכורא, אבל נשמה מסטרא דנוקבא היא מן אות ה"א ראשונה או ה"א אחרונה דשמה קדישא שהם סוד נוקבא. והנה רבקה אותה שעה נצצה בה רוח"ק וידעה שזה בעלה, אך ראתה אותו כמו שהיה בתחילת לידתו שהיה לו נשמה מסטרא דנוקבא, ומן השמים היתה זאת כדי שתשאל וישיב לה אליעזר, איך השי"ת הטיב חסדו עמו לעת עתה. ולזה אמרה: "מי האיש ה"א לזה", חלק תיבת הלזה לשתים וקרי בה ה' לזה. כלומר, אני נקבה וגם לזה יש ה"א שהוא סטרא דנוקבא, וא"כ מי האיש דאיך יבואו הבנים, אם לא יש איש ואשה וכאן שנינו נקבות.

והשיב לה אליעזר: "הוא אדוני", כלומר ראייה זו שאת רואה היא היתה בראשונה, אך לעת עתה הוא אדוני נעשה אדוני מסטרא דדכורא שיתייחס לאדוני אברהם.

ואז "ותקח הצעיר" הרומז לאור מקיף שנותן לה הזכר לנקבה בראשונה, כי עתה ידעה שהוא זכר שראוי הוא לתת אור מקיף.

ובזה מובן בס"ד הכתוב: "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", כי תולדות אלו באו מן יצחק אשר מתייחס לאברהם, כי תחילתו היה מתייחס לשרה, כמו שנאמר: "והנה בן לשרה אשתך". ולכן לא היה ראוי להוליד תולדות אלו, יען כי אחר שנולד יצחק הנה עוד הפעם מחדש אברהם הוליד את יצחק והוא בזמן העקידה שהמשיך לו נשמה מסטרא דדכורא ונמצא כאילו ילדו פעם שנית מחדש. עכ"ל רבינו יוסף חיים.

אחר שמצינו כי קיים מושג שבן זכר יקבל נשמה של נקבה וכן להיפך. בזה מבאר הגאון רבי דוד זכות ע"ה בספרו זכר דוד (מאמר א פרק פה) מה שמצינו כי פעמים ההורים נותנים לילדיהם הזכרים שמות של נקבות וז"ל: אלא דטעמא בעי כיצד יתן ה' בלבו של אבי הבן לקרוא שם נקבה לבנו, ולולי דמסתפינא אמינא, שענין זה אירע היכא דנשמת הבן באה מסטרא דנוקבא, כמו יצחק אבינו ע"ה שקודם העקידה היה נשמה מסטרא דנוקבא, ובעת העקידה פרחו נשמה זו ממנו ובאה תוך האיל, וזה שנאמר (כ"ב, כ"ג) "אלהים יראה לו השם לעולה בני", דהיינו השם הוא בני, יען בשה היתה בו נשמת יצחק והעלהו לעולה, אך ליצחק ניתנה לו נשמתא מצד דכורא. כמ"ש בעשרה מאמרות (מאמר חיקור דין חלק ב פרק ח). עכ"ל ע"ש.

כמו כן מגלה לנו האר"י ז"ל בשער הפסוקים (פרשת וירא) ומקורו בזוהר הקדוש (פרשת בשלח דף מה.), כי בנה של השונמית אשר החיה אלישע בתחילה היתה בו נשמה דנוקבא. בזה הוא מבאר את הפסוק: "ויאמר למועד הזה פעת חיה את חבכת בן ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב בשפחתך".

נשאלת השאלה – מדוע לא אמר לה אלישע: למועד הזה פעת חיה אתם חובקים בן?

אמרה לו האשה השונמית – אם אמרת לי "את חבכת בן", פירוש הדבר שאתה הולך להוריד נשמה מ'סטרא דנוקבא'! ואם כן, הוא לא יחיה הרבה - אל-תכזב בשפחתך! כפי שהיה עם יצחק אבינו.

ורק לאחר שהחיה את אלישע הנביא את הילד, הוא המשיך לו נשמת דכורא.

בספר יפה ללב (ח"ו דף ג"ו) מביא בשם מדרש אליהו, מצינו כי הגמרא בסוטה (יא:) אומרת: "אם בן הוא והמתן אותו", אמר רבי חנינא: סימן גדול מסר להן, בן פניו למטה בת פניה למעלה. ע"כ. מחדש ה'מדאש אליהו': שאם הזכר נולד ופניו למעלה, סימן שהוא מעלמא דנוקבא ואינו מוליד. וכן הנקבה שנולדה ופניה למטה, היא מעלמא דדכורא ואינה יולדת, ובדוק הוא. יעו"ש.

והיפה ללב כותב דבר פלא שקיבל מחכם אחד, שאם ישדכו את הזכר שנולד ופניו למעלה עם הנקבה שנולדה ופניה למטה אז הם מולידים!

ויש מקור לדבריו בדברי מלאך המגיד שנגלה למרן הבית יוסף בליל שבת של פרשת וישב, בו הוא מגלה לו את הסוד של אשתו השלישית מדוע היא לא יולדת ואינה יכולה להביא ילדים למרן הבית יוסף.

וז"ל: הלא לך למינדע דהאי אתתא הות בזמן עבר זכר ת"ח כשר אלא דהוה כילי בממוניה ולא הוה עביד מיניה צדקה, וגם הוי כילי בחכמתו ולא היה רוצה ללמד לאחרים. ועל כן נענש להתגלגל בנקבה מדה כנגד מדה, הוא לא היה רוצה להשפיע לאחרים כעין אותם שמזכירים אותם לגנאי, כי על הראשונים נאמר 'זכר צדיק לברכה', כלומר, הצדיק הוא משפיע לאחרים, הוא גורם שצדיק יסוד עולם ישפיע בכנסת ישראל, וזה שאמר 'זכר' כלומר שיסוד הוא גורם שיעשה פעולת זכר, ולפיכך אינה יולדת בחברתך, אבל אני אעשה שיתנוצצו בה נצוצות מנשמת נקבה, וזה סוד ויתן ה' לה הריון ותלד בן האמור ברות וכו'. ע"כ.

כלומר, באשתו של רבי יוסף שוכנת נשמת זכר. בגלגולה הקודם היא הייתה תלמיד חכם כשר, אך עם מגרעה אחת – הוא היה קמצן בממונו וכן בלימוד התורה שלו. כעונש, התגלגל אותו תלמיד חכם בגוף אישה, בדרך של "מידה כנגד מידה". ומכיוון שגם לך וגם לאשתך נשמות זכר, אין אתם מסוגלים להוליד. אבל עכשיו אתן בה ניצוצי נשמת נקבה, ותוכל היא ללדת.

ואז מגלה מלאך המגיד למרן הבית יוסף, כי גם תמר כלתו של יהודה, היה בה נשמת זכר בגוף אישה. כיצד זה התעברה תמר מיהודה אם שניהם נשמות זכריות? אלא ביהודה היו ניצוצות מנשמת נקבה. הזיווג של יהודה ותמר היה "משכב הפוך", שבו היא הזכר והוא הנקבה. אין זו הדרך הישרה או המתבקשת ביותר להוליד, אך לשם הקמת שבט המלוכה והשושלת המשיחית הפלאית של דוד המלך, זה בדיוק מה שהיה צריך לקרות.

היות תמר ויהודה נשמות הפוכות מובן כיצד זה תמר הייתה היוזמת והמנהלת של כל הזיווג, כאשר באופן מסורתי "דרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש" (קידושין ב:). במקרה של תמר היא יזמה את הזיווג עם יהודה, כי היא היתה בחינת זכר.

כמו כן בקברו של בעל התניא בעיירה האדיטש שבאוקראינה, ליד המצבה הגדולה המציינת את מקום קבורתו, נמצאת מצבה קטנה יותר, חלקה ונטולת כל כיתוב. מי היא הדמות המיסטורית הנוספת שזכתה להיקבר לצד האדמו"ר הגדול?

מדובר בקברה של אחת מבנותיו של אדמו"ר הזקן, הרבנית פרידא, "אשה גדולה וחשובה מאוד", שהלכה לעולמה פחות מחמישה חדשים אחריו. "זכתה להיכנס לפני ולפנים ונטמנה בסמוך ממש אצל משכן ימין קדשו".

ומדוע, מתוך ששת ילדיו של האדמו"ר, זכתה אך ורק פרידא להיקבר צמוד לאביה?

אלא בעל התניא העיד עליה שהיא "נשמה מעלמא דדוכרא אלא שבגלל דבר פרטי נתגלתה בגוף של זכר". ע"כ.

מובא בספר אדרת אליהו (פרשת שלח לך) שמביא שם מהאריז"ל שרחב (שנשאה יהושע) שהיתה נקבה התגלגלה בזכר בחבר הקני, וחבר הקני התגלגל שוב בנקבה בחנה אם שמואל שאמרה 'רחב' פי על אויבי, וכן מביא שם שיעל אשת חבר הקני שהיתה נקבה התברכה בנשים ב'אהל' תבורך והתגלגלה בזכר בעלי הכהן ששימש ב'אהל שילה'.

וע"ז מביא שם את המהר"ש ויטאל זצ"ל בשער הגלגולים (הקדמה ל"ו) שבגלל שחבר הקני התגלגל בחנה אם שמואל, לכן היתה עקרה כי היא גלגול איש, ולא נפקדה עד שהתפלל עליה עלי הכהן שהיה גלגול אשה שהיא יעל אשת חבר, ומסטרא דילה נפקדה חנה.

והאדרת אליהו מבאר שם את תפילת חנה ואת דבריה לעלי לפי סוד הגלגול הזה, ובתוך דבריו מבאר שהסיבה שהיתה עקרה כי הבן היוצא ממנה נחשב כיוצא משני אנשים מאלקנה ומחנה שהיא גלגול זכר, ונקרא 'זרע אנשים' ולא מאיש ואישה כנוהג שבעולם, וע"י שעלי שהיה הזיווג שלה (כשהיא היתה חבר הקני) בגלגול הקודם (ועלי היה יעל אשת חבר) התפלל עליה היא נפקדה.

כמו כן כתב בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח) מגלה כי אשת המהרח"ו היה בה נשמה דדוכרא: בענין אשתי אמר לי: כי הנה אין בכל הנצוצות של שורש נפשי כ"כ קרוב אלי, כמו נצוץ של רבי עקיבא, והוא קרוב עמי יותר מכלם, וכל מה שאירע לו אירע לי. ואמר לי כי אשתי חנה, היא גלגול כלבא שבוע, חמיו של ר' עקיבא. ויען כי נרבע כנקבה, בא בגלגול אשה אחת, שהיתה מרבניתיה דאביי, יען גם הוא היה משורש רבי עקיבא כנודע, ועליה אמרו בתלמוד אמר אביי: 'אמרה לי אם'. ואח"כ נתגלגלה באשתי חנה, יען היא גלגול זכר, אי אפשר להיות לי ממנה בנים זכרים אלא נקבות, ואפילו נקבות לא תלד לפי שהיא זכר, אלא בהצטרפות נשמת נקבה אחרת עמה שתתעבר בה, ואמר לי, שנתעברה בה נפש אשת טורנסרופוס הרשע, שנשאת אח"כ לר' עקיבא כנודע, וזהו לסיבת הקורבה שיש לרבי עקיבא עם אשתי, שהיא מגלגול חמיו כנזכר. ואז נתעברה מבתי אנגיל"א. וכשנולדה, נתגלגלה בבתי הנזכרת ונפרדה מאשתי. ואחר שמתה בתי אנגיל"א הנזכרת אז יצטרך שתחזור להתעבר פעם שניה באשתי, ואז תחזור לילד בת אחרת, וכו'. ע"כ.

הכנסת אורחים

במשך שנים רבות נדדו האחים הקדושים הרבי רבי אלימלך מליז'נסק ורבי זושא מאניפולי זי"ע, בדרכים הכפריות של גליציה כשהם מתחזים לקבצנים פשוטים. הם נדדו מעיירה לעיירה, מכפר לכפר, מזככים את נשמותיהם בקשיי הגלות ומעניקים לאחיהם היהודים השראה בדברי עידוד.

יום אחד, מאוחר בערב, הגיעו האחים לעיירה 'לודמיר'. משראו חלון מואר בבית גדול ונאה למראה, נקשו על הדלת וביקשו מקום ללון בלילה. "כאן זה לא בית מלון!", נשמעה תשובתו הכעוסה של בעל הבית גדל-הגוף והלבוש מחלצות. "לקבצנים יש בית מחסה לעניים ליד בית הכנסת. אני בטוח שלא תתקשו למצוא שם מגורים". הדלת הכבדה נטרקה בפניהם, ורבי אלימלך ורבי זושא המשיכו בדרכם.

עד מהרה הגיעו לעוד בית מואר, שבעליו, סופר הסת"ם של העיר קיבל את פניהם בברכה והעמיד לראשותם את צריפו הצנוע.

לימים נתפרסם שמם של שני הצדיקים, והם הוזמנו אל העיירה 'לודמיר' כאורחי כבוד. בקבלת הפנים שנערכה לכבודם ושכל תושבי העיר באו אליה, ניגש אליהם אדון עשיר. "רבנים! הוא הכריז, "מועצת העיר העניקה לי את הכבוד לארח אתכם במהלך שהותכם. לא יחסר לכם דבר בביתי. כבר הסברתי לעגלון שלכם איך למצוא את מעוני".

הנאספים התפזרו, ורבי אלימלך ורבי זושא הלכו לבקר את רב העיר ולפגוש את המלומדים בבית המדרש המקומי. האיש העשיר הלך לביתו כדי לפקח על הסידורים האחרונים לקראת שהותם של הרבנים אצלו. עד מהרה הגיע העגלון עם כרכרתם של הרבנים ועם מזוודותיהם. הסוסים שוכנו באורווה, המזוודות – בחדריהם של הרבנים, והעגלון שוכן באגף המשרתים.

חלפו שעות אך עדיין לא נראה סימן לשני האורחים. המארח החל לדאוג וחיפש את העגלון שלהם. "מה קרה?" הוא שאל. "מתי הם עומדים להגיע לכאן?"

"הם לא יבואו", אמר לו העגלון. "הרבי רבי אלימלך ורבי זושא נמצאים בביתו של סופר הסת"ם".

"בביתו של הסופר?! על מה אתה מדבר? הרי אתה כאן, לא?"

"אלה היו הוראותיהם של הרבנים. 'קח את הסוסים ואת המזוודות שלנו לביתו של עשי העיירה', כך הם אמרו לי. 'אנחנו נלון אצל הסופר'."

אך העשיר לצרפו של הסופר ונקש על הדלת. "רבנים נכבדים!", הוא קרא, כשמצא את רבי אלימלך ואת רבי זושא יושבים מול האח המבוערת ושותים כוס תה עם מארחם. "למה עשיתם לי זאת? הרי הוסכם שאני אארח אתכם. עליכם לומר לי מה חטאתי ומה פשעתי שמגיעה לי השפלה כזאת!"

"אבל אתה אכן מארח אותנו", אמר רבי אלימלך, "או לפחות, אתה מארח את אותו חלק מאתנו שאותו אתה משתוקק כל כך לארח. בפעם האחרונה שבה היינו כאן, אך בלי כרכרה, סוסים, עגלון וחבילות של בגדים מגוהצים, סילקת אותנו מפתח ביתך. לכן, ברור שלא אותנו אתה רוצה בביתך, אלא את העגלון שלנו, את סוסינו ואת מזוודותינו – והם אכן נהנים בעצם רגע זה מהכנסת האורחים הנדיבה שלך."

בזה יבואר, מדוע מרעישים כולם אודות מצוות הכנסת האורחים של אברהם אבינו, שטרח ורץ בעת חולשתו, הגיש לבאים 'לשונות בחרדל' ופעל סביבם בכבוד מופלג, ואילו את מעלתו של לוט בן אחיו מזניחים! הרי לוט רץ אף הוא לקראת שני המלאכים, הכניסם לביתו תוך חירוף נפש מול חוקי סדום! מה ביניהם?

אלא לוט טרח למען מלאכי השרת, אראלים וקדושים, ואילו אברהם רץ וטרח, עבור שלשה 'ערביים'.

הגמרא בבבא מציעא (פ"א:) אומרת: תנא דבי רבי ישמעאל, בשכר שלשה זכו לשלשה, בשכר חמאה וחלב זכו למן, בשכר 'הוא עומד עליהם' זכו לעמוד הענן. בשכר 'יוקח נא מעט מים' זכו לבארה של מרים.

ויש להקשות, הגמרא במסכת תענית (ט.) אומרת: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה ואהרן ומרים, ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן: באר וענן ומן, באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה.

ונראה לומר, כי בשלש המתנות הללו היה בהם יורת מן הבסיס. המן היה משתנה טעמו כפי רצון האוכל (יומא ע"ה), והמדרש (שמ"ר כ"ה, א) דורש על הפסוק (דברים ב', ז'): "זה ארבעים שנה ה' אלוהיך עמך לא חסרת דבר", דהיינו שלא היה חסר להם טעם אחד מכל הטעמים שבעולם.

חוץ מחמשה דברים שלא היה משנה טעמו, לקישואים אבטיחים חציר בצלים שומים (יומא ע"ה) מפני שהם קשים לעוברות ומניקות (רש"י שם ד"ה הללו).

כמו כן ענני הכבוד, מלבד מה שנועדו לשמירה מפני השמש והשרב וליישר להם הדרך, היו אף מגהצים להם את הבגדים (רש"י עקב ח', ד').

וכן הבאר מלבד מים היו בו כל הטעמים. כמובא במכילתא (פר' יתרו) ע"ה"פ "ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל" (י"ח, ט') איתא: ר' יהושע אומר בטובת המן הכתוב מדבר, אמר לו (משה ליתרו): המן הזה שנתן לנו המקום אנו טועמין בו טעם פת, טעם בשר, טעם דגים טעם חגבים טעם כל המטעמים שבעולם. ר' אלעזר המודעי אומר: בטובת הבאר הכתוב מדבר. אמר לו (משה): הבאר שנתן לנו המקום אנו טועמין בו טעם יין ישן וטעם יין חדש טעם חלב טעם דבש טעם כל הממתקין שבעולם.

ולפי זה יש לומר, שמצד מנהיגי ישראל משה אהרן ומרים די היה בדברי הבסיסים, אוכל – לחם, ושתייה מים, ועננים שלמירה. אבל בזכות אברהם אבינו זכו לכל השפע, שהמן והבאר היו משתנים היו משתנה לכל הטעמים, וכן ענני הכבוד לא רק היו שומרים על ישראל אלא אף מגהצים את בגדיהם.

וזהו מידה כנגד מידה, שמובא באבות דרבי נתן (תחילת פרק שביעי) ההבדל בין הכנסת אורחים של אברהם אבינו להכנסת אורחים של איוב: "ויהיו עניים בני ביתך", ולא בני ביתך ממש אלא שיהיו עניים משיחין מה שאוכלים ושותים בתוך ביתך, כדרך שהיו עניים משיחין מה שאוכלים ושותין בתוך ביתו של איוב. וכשנפגשו זה בזה אמר אחד לחברו: מאין אתה בא? מתוך ביתו של איוב, ולאן אתה הולך? לביתו של איוב. וכשבא עליו ההוא פורעניות גדול, אמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם! לא הייתי מאכיל רעבים ומשקה צמאים? וכו'.

אעפ"כ אמר לו הקב"ה לאיוב: איוב עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם, אתה יושב ושוהה בתוך ביתך ואורחין נכנסים אצלך, את שדרכו לאכול פת חטים האכילתו פת חטים, את שדרכו לאכול בשר האכילתו בשר, את שדרכו לשתות יין השקיתו יין, אבל אברהם לא עשה כן, אלא יושב ומהדר בעולם וכשימצא אורחין מכניסן בתוך ביתו, את שאין דרכו לאכול פת חטים האכילהו פת חטים, את שאין דרכו לאכול בשר האכילהו בשר, ואת שאין דרכו לשתות יין השקהו יין, ולא עוד אלא עמד ובנה פלטרין גדולים על הדרכים והניח מאכל ומשקה וכל הבא ונכנס אכל ושתה וברך לשמים, לפיכך נעשית לו נחת רוח.

נמצא, כי אברהם אבינו תמיד היה נותן לאורחים שלו יותר ממה שרגילים, לכן מידה כנגד מידה נתן בורא עולם, לזרעו של אברהם יותר מרגילותם, ולא הסתפק בלחם ובמים, אלא היה במן ובבאר כל הטעמים שבעולם.

כתב רבינו חיים פלאגי בספרו צדקה לחיים (אות ק"ג): המקבל אורחים בשמחה, כך מקבלים אותו בעולם הבא, המקבל פני שכינה.

והוסיף רבינו חיים פלאגי זיע"א וכתב: במסכת עירובין י"ט. נאמר, שאברהם אבינו יושב בפתח גהינם, וכל מי שהוא מהול ולא פגם בבריתו, אברהם אבינו מצילו מגיהנם. אולם, שאלה נוספת ישאל אברהם את אותו אדם לפני שיצילו מגהנם - האם גם אתה השתדלת כמוני במצות הכנסת אורחים? ואז יבוש האדם שלא עשה הכנסת אורחים, ובפרט אם היה אדם עשיר והיה לו בית גדול ומרווח לקיים בו הכנסת אורחים כראוי. ומסיים הרב: וחוששני שאברהם אבינו לא יצילהו מגיהנם!

נמצאנו למדים, שהכנסת אורחים היא המפתח להינצל מגהינם. ולכן חייב כל אחד ואחד מאיתנו להשתדל לקיימה כיאה וכיאות.

כתב החיד"א בפירושו למסכת אבות (פ"א מ"ה) לבאר את סמיכות תחילת המשנה "ויהיו עניים בני ביתך", להמשך המשנה "ואל תרבה שיחה עם האשה, באשתו אמרו", שבאו חכמינו ז"ל ללמדנו, שלא תתייעץ עם אשתך בענין הבאת עניים בביתך, כי האשה עינה צרה באורחים. ע"כ.

עוד כתב בספר צדקה לחיים לגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל (אות קמ"ד) שכתב: אדם שרוצה לקיים מצוות הכנסת אורחים, ואשתו מונעת ממנו לעשות כן, מפני שאין להם מספיק ממון להוציא כדי לארח אורחים בביתם, יכול לומר לאשתו שהאורחים הביאו לו סכום כסף כדי שיקנה מצרכים לביתו, אף שבאמת לא הביאו לו מאומה, ואין בזה איסור שקר.